

Sosiaalinen kuntoutus nuorten osallisuuden vahvistajana

Matti Tuusa 30.11.2015

**Miten nuorten syrjäytymistä
ehkäisevä palvelujärjestelmä
toimii tällä hetkellä?**

Tutkimustietoa nykyisten palvelujen toimivuudesta (1/2)

- Tutkimusten mukaan sosiaalityö on vaikuttavaa, kun toimeentulotuen myöntämisen lisäksi työskentelyssä panostetaan laaja-alaisesti asiakkaan arkielämän tukemiseen. Pelkällä taloudellisella tuella ei saada aikaan myönteistä muutosta, vaan lähinnä ylläpidetään vaikeita tilanteita. (Kivipelto 2013).
- Nykyisin käytännöin ja ohjautumismekanismien pystytään varsin huonosti vastaamaan pitkäaikaista toimeentulotukea saavien nuorten tuen ja ohjauksen tarpeisiin.
- Palvelujen saatavuus on hyvin epätasaista eri kunnissa - ei ole yhtenäistä näkemystä eikä toimivia välineitä valikoida ja ohjata nuoria asiakkaita oikea-aikaisesti sosiaalityön asiakkaiksi.

Tutkimustietoa nykyisten palvelujen toimivuudesta (2/2)

- Tilannearviointien tekemistä ja sosiaalityön suunnitelmallista työskentelyä ei hyödynnetä nuorten asiakastyössä riittävästi ja sosiaalityön vaikuttavuuden seurantatavat näyttävät olevan vasta kehitteillä. (Blomgren ym. 2012, Huovila 2013, Mäkinen 2014, Vogt ym. 2014).
- Nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmilla sekä oppimisvaikeuksilla on vahva yhteys nuorten työllistymisen ongelmiin, työkyvyttömyyteen ja kasvaneeseen syrjäytymisriskiin. Vaikka ongelmien varhaiseen tunnistamiseen on panostettu, on palveluiden saatavuus ja toimivuus puutteellista.
- Parasta tukea nuorten mielenterveysongelmissa pystytään tarjoamaan moniammatilliseen työskentelyyn ja jalkautumiseen perustuvien matalan kynnyksen mallien avulla. (Notkola ym. 2013).

Miten palvelujärjestelmämme toimii tällä hetkellä – ehkäiseekö se nuorten syrjäytymistä?

- Sosiaali-, terveys-, koulutus- ja työllisyyspalveluja koskeva tutkimustieto osoittaa, että syrjäytymisen ehkäisyssä päästään parhaisiin tuloksiin integroitujen palvelukokonaisuuksien avulla.
- Sen sijaan nuorille satunnaisesti tarjottavat yksittäiset palvelut johtavat harvoin irti syrjäytymiskierteestä.
- Pelkän toimeentulotuen tai muun taloudellisen etuuden tarjoaminen ei myöskään toimi syrjäytymisen ehkäisyssä, vaan niiden rinnalla nuorelle pitää tarjota henkilökohtaista tukea ja ohjausta.
- Kohtaaminen tai kohtaamattomuus asiakaspalvelutilanteissa ovat ratkaisevia asioita nuorten palveluista syrjäytymisessä, ja toisaalta osallisuuden kokemuksen ja aktiivisuuden palauttamisessa. (Loponen 2010).

Miten palvelujärjestelmämme toimii tällä hetkellä – ehkäiseekö se nuorten syrjäytymistä?

- Moniammatillinen ja sektorirajat ylittävä yhteistyö on lisääntynyt, mutta nuorten palvelujärjestelmä on edelleen hajanainen.
- Nuorten palvelujen kontaktipinnassa tarvitaan osaamista toimia nuorten kanssa ja herkkyyttä tunnistaa heidän tuen tarpeitaan.
- Palvelujärjestelmä saadaan toimimaan nykyistä paremmin syrjäytymistä ehkäisevästi monelta osin jo olemassa olevia velvoitteita noudattamalla (mm. hoitotakuu, ennalta ehkäisevä lastensuojelu, sosiaalihuoltolaki), lisäksi tarvitaan eri toimijoiden vastuiden pohtimista ja yhteistyön lisäämistä mm. nuorisotakuun sekä lakisääteisten nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toiminnan osalta.

Mitä tulisi tehdä?

1. Parempaa palvelua nuorille työkäytäntöjen kehittämisen avulla

- Valtaosa nuorista selviytyy eteenpäin elämässään ilman erityistä tukea
- Syrjäytymisen ehkäisyn kannalta pääpaino palvelujen kehittämisessä pitäisi olla julkisissa peruspalveluissa, minkä avulla voidaan toimia ennaltaehkäisevästi, estää ongelmien pitkittyminen ja siten vähentää jatkuvasti lisääntyvää tarvetta kalliisiin erityispalveluihin.
- Kasvokkain tehtävä työ on olennaista. Tärkeää on, että peruspalveluista löytyy henkilökohtaista tukea antavia ja varhaisessa vaiheessa reagoivia ammattilaisia.
- Nuoret tarvitsevat yksilöllistä tukea ja ohjausta tarjoavan matalan kynnyksen palvelupisteen, josta saa yhdellä kertaa tietoa hänen tarvitsemistaan palveluista. Palveluohjauksen avulla huolehditaan siitä, että nuori saa samanaikaisesti tarvitsemansa palvelut koordinoitusti eri sektoreilta.
 - > TEM:n, OKM:n ja STM:n yhteistyönä käynnistämä **Ohjaamo** täyttää tätä tarvetta

Mitä tulisi tehdä?

2. Tehostetaan hyväksi ja tehokkaiksi havaittujen palvelujen käyttöönottoa

- Keskeisintä on koulutuksen nivelvaiheiden ja muiden elämän siirtymävaiheiden tuki
- Lastensuojelun resurssien turvaaminen ja painotus ennaltaehkäisyyn
- Mielenterveyspalveluissa matalan kynnyksen palveluita perustason ja nuorisopsykiatrian välimaastoon sekä palveluja, joissa työskentely tapahtuu samanaikaisesti nuoren, hänen vanhempiansa, perheen ja heidän verkostojensa kanssa
- Huomio nuorten kuntoutukseen, sen saatavuuteen ja kohdentumiseen
-> Kelan ammatillisen kuntoutuksen kriteereiden lievennys 2014
- Työllisyyspalveluissa panostus sellaisiin käytäntöihin ja toimintamalleihin, joiden toimivuudesta on arviointinäyttöä (mm. työpajatoiminta, starttivalmennus, työvalmentajapalvelu)

Nuorisotakuun opetuksia

- Nuorisotakuun avulla nuoriin, heidän palvelutarpeisiinsa ja palvelujen kehittämiseen kiinnitetään aiempaa enemmän huomioita.
- Yhteistyön lisääntyminen nuorten palveluissa toimivien tahojen välillä on ollut merkittävä muutos
- Monet kunnat ovat ottaneet kokonaisvastuun ja koordinaattorin roolin nuorten palveluissa, ja panostaneet paljon nuorisotakuun toimeenpanoon ja siihen liittyvään eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Useimmiten nuorten ohjaus- ja palveluverkosto on ollut tässä avaintoimijana.
- Nuorisotakuun avulla ei ole merkittävästi pystytty vaikuttamaan nuorten työttömyysongelmaan
- Nuorisotakuussa sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen painoarvo on jäänyt muita palveluja vähäisemmäksi.
- Nuorisotakuun seurantaindikaattoreiden (31 vaikutusindikaattoria ja 25 keinoindikaattoria) voidaan seurata syrjäytymisen riskitekijöitä ja palvelujen toimivuutta sekä valtakunnallisesti että alueellisesti
www.tietoanuorista.fi

Uusi sosiaalihuoltolaki

Uusi sosiaalihuoltolaki 1.4.2015

- vahvistaa sosiaalihuoltolain asemaa keskeisenä yleislakina
- siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen (esim. rakenteellinen sosiaalityö), ennalta ehkäisyyn ja varhaiseen tukeen
- edistää sosiaalihuollon yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta
- vahvistaa asiakaslähtöisyyttä, asiakkaan edun huomioimista ja kokonaisvaltaisuutta -> tuen saanti ihmisen omissa arkiympyröissä
- tuen ja palvelujen tarpeen kokonaisvaltainen selvittäminen asiakkuuden alussa -> asiakassuunnitelma palvelutarpeiden pohjalta
- asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun -> oikea-aikainen tuki ja apu
- omatyöntekijä
- erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat
- monialainen yhteistyö
- kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja

Miten sosiaalihuoltolaki edistää hyvinvointia?

- Helposti saatavilla oleva ja yhteistyössä järjestetty ohjaus ja neuvonta (6§)
- Rakenteellisen sosiaalityön (7§) merkitys ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvien asioiden huomioon ottamiseksi kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa
- Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (8-9§)
- Asiakkaiden tarpeiden ja toivomusten huomioon ottaminen toimintaa ja palveluja kehitettäessä

Rakenteellinen sosiaalityö sosiaalihuollossa

1. Asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottamista asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisesta yhteyksistä ja tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon Vaikutuksista
2. Tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi
3. Sosiaalityön asiantuntijuus osaksi muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä ja muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen

Erityistä tukea tarvitseva henkilö

1. Henkilö, jolla on erityisiä vaikeuksia **hakea ja saada** tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun syyn vuoksi **tai**
 2. Lapsi, jonka terveys tai kehitys vaarantuu kasvuolosuhteiden tai oman käyttäytymisen vuoksi = aikaisemmin lastensuojelun avohuollon piirissä ollut lapsi, jolle riittivät ehkäisevät palvelut
- Palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalityöntekijä
 - Omatyöntekijä (tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevä) on
 - sosiaalityöntekijä
 - Asiakassuunnitelma ja oikeus tavata omaa työntekijää
 - Hoidon ja huolenpidon turvaava päätös (§46)

Erityistä tukea tarvitsevien hyvinvoinnin edistäminen

- Kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.
- Erityisestä tuesta vastaavien viranomaisten on välitettävä tietoa asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille.
- Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin ja toivomuksiin.

Omatyöntekijä

- Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä
- Omatyöntekijällä oltava sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus
- Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan omatyöntekijällä tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevällä työntekijällä on oltava em. lain mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus
- Omatyöntekijän rooli vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaisesti
- Omatyöntekijä tekee pääsääntöisesti asiakassuunnitelman

Monialainen yhteistyö

- Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.
- Työntekijä on tarpeen mukaan yhteydessä eri asiantuntijoihin ja henkilön omaisiin ja läheisiin
- Toiminta asiakkaan suostumuksella, ilman suostumusta toimiminen on poikkeus ja edellyttää laissa säädettyjä perusteita
- Ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta, jos asiakkaan tuen tarpeisiin ei voida vastata vain sosiaalihuollon toimin

Sosiaalinen kuntoutus on yksi sosiaalihuoltolakiin sisältyvistä palveluista

17 § *Sosiaalinen kuntoutus*: Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

- Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Nuorisopalvelutakuu

- Nuorisotakuuta tehostetaan vahvistamalla nuorten sosiaalityötä ja sosiaalista kuntoutusta
- Nuorisopalvelutakuu = moniammatillinen palvelutarpeen arviointi + omatyöntekijä +kohdennettu sosiaalinen kuntoutus + muut tarvittavat palvelut yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
- Tavoitteena on varmistaa, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat nuoret hyötyvät nuorisotakuusta eivätkä jää ilman tarvittavaa tukea

Palvelurakenteet muuttumassa

Palvelurakenteet muutoksessa

Nuoria tukeva palvelujärjestelmä muuttuu lähivuosina merkittävästi:

- Sote-uudistus -> palvelujen yhdenvertaisuuden parantuminen, palveluintegraatio, asiakaslähtöisten palveluprosessien mahdollistuminen
- Monialaiset matalan kynnyksen palvelupisteet, joiden avulla vahvistetaan ennaltaehkäisevää sekä varhaisen reagoinnin ja tuen työtettä sekä luodaan sujuva palveluyhteistyö eri toimijoiden välille (2016 n. 30 ohjaamo-hanketta)
- Monialaista tukea tarvitsevien ja yli puoli vuotta työttömänä olleiden nuorten palveluista vastaa jokaiseen kuntaan ulottuva työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP), jossa on saatavilla sekä TE-toimiston, kuntien että Kelan palveluja. Uusi TYP-verkosto käyntiin vuoden 2016 alusta
- Perustoimeentulotuki Kelaan 2017 – merkittävä uudistus sosiaalityön kehittämisen kannalta. Haasteena tunnistaa systemaattisesti ja oikea-aikaisesti asiakkaiden tuen ja ohjauksen tarpeet, ja ohjata heidät sosiaalityön asiakkaaksi.

Työelämäosallisuutta tukeva toiminta

TEOS -työryhmä selvitti sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita

- sosiaalihuollon roolia ja paikkaa työelämäosallisuuden tukemisessa/toteuttamisessa
- sosiaalihuollon roolia suhteessa TE-hallinnon lainsäädäntöön ja palveluihin sekä
- sosiaalihuollon suhdetta terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluihin.

TEOS -työryhmä työn pohjalta on tarkoitus kehittää työelämäosallisuutta koskevaa sosiaalihuollon erityislainsäädäntöä yhdistämällä:

- laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) nykyisessä sosiaalihuoltolaissa (710/1982) säädetyt vammaisten työllistymistä edistävä toiminta sekä työtoiminta (27 § d-e)
- kehitysvammalaki (988/1977) sekä
- vammaispalvelulain (380/1987) 8 b §:ssä määritelty vammaisen henkilön päivätoiminta.

TEOS-ryhmän esitys: Heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden sosiaalinen kuntoutus

- Työryhmä esitti raportissaan syyskuussa 2014 uudistusta, jossa kaikki työelämäosallisuutta edistävät sosiaalihuollon palvelut koottaisiin yhteen lakiin heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden sosiaalisesta kuntoutuksesta
- Tavoitteena on yhtenäinen palvelukokonaisuus sekä vammaisille että vammattomille henkilöille, ja palveluihin pääsy määrittyisi asiakkaiden yksilöllisten palvelutarpeiden perusteella.
- Työryhmä esitti kahdenlaisia palveluja:
 - työelämävalmiuksia edistävää sosiaalista kuntoutusta ja
 - osallisuutta edistävää sosiaalista kuntoutusta
- Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutus tulisi rakentumaan ensisijaisesti **työelämävalmiuksia edistävänä sosiaalisena kuntoutuksena.**
- Lähtökohtaisesti kaikkien nuorten alle 29-vuotiaiden asiakkaiden tukemisessa tähtäin pitäisi aina asettaa sosiaalisen osallisuuden lisäksi kohti työelämäosallisuutta ja avoimia työmarkkinoita.

Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta

Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista tilaa ja käytäntöjä sekä kehittämistarpeita koskeva selvitys

- Esitys perustuu Kuntoutussäätiön (Matti Tuusa & Mika Ala-Kauhaluoma) sosiaali- ja terveysministeriölle vuonna 2014 tekemään selvitykseen
- Selvityksessä perehdyttiin alan tutkimuskirjallisuuteen ja tehtiin asiantuntijahaastatteluja sekä kunnissa että järjestöissä (mm. Tuusula, Hämeenlinna, Jyväskylä, Oulu, Mikkeli, Helsingin Diakonissalaitos, Nuorten ystävät ry, Silta-valmennus)

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen vakiinnuttaminen

- Kuntoutuksen perinteisessä nelijaossa (lääkinnällinen, ammatillinen, kasvatuksellinen, sosiaalinen) on sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja käytäntönä jäänyt tähän asti epämääräiseksi, koska sillä ei ole ollut lakisääteistä eikä muutoinkaan vakiintunutta asemaa.
- Uusi sosiaalihuoltolaki selkiyttää, vahvistaa ja vakiinnuttaa sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja käytäntöjä.
- Kuntoutuksen näkökulmasta uusi sosiaalihuoltolaki on merkittävä, koska sosiaalisesta kuntoutuksesta tulee lakisääteistä ja osamonalaisen kuntoutuksen kokonaisuutta.
- Lain määrittely on väljä, koska palvelun sisällöt syntyvät kuntoutujakohtaisesti asiakkaan ja asiantuntijoiden yhteistyöllä.

Keitä ovat sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat nuoret?

- Tutkimus- ja tilastotietojen perusteella on vaikeaa esittää täsmällisiä lukuja sosiaalista kuntoutusta tarvitsevien nuorten määrästä.
- Yhtenä lähestymistapana on toimeentulotuki, josta on muodostunut yhä useammalle nuorelle pitkäaikainen tulonlähde ja sen viimesijainen ja tilapäinen luonne on hämärtynyt
- Yhä useamman nuoren toimeentulotuen saanti on jatkuvaa tai toistuvaa, ja noin kolmanneksella asiakkuus jatkuu 10–12 kuukautta. Sosiaalityöntekijät arvioivat noin kolmanneksen toimeentulotukea saavista nuorista olevan tavallista intensiivisemmän palvelun tarpeessa.
- Koulupudokkuus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulotuki-asiakkuus, koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen:
 - > sosiaalisen kuntoutuksen potentiaalisena asiakasmääränä useita kymmeniä tuhansia nuoria.

Sosiaalisen kuntoutuksen nykytila kunnissa ja järjestöissä

- Kunnat tuottavat nykyisin sosiaalisen kuntoutuksen palveluja varsin epäyhtenäisesti, usein hankerahoituksella, eikä asiakkaiden palvelutarpeisiin pystytä vastaamaan riittävän hyvin.
- Moniammatillinen ja sektorirajat ylittävä yhteistyö on lisääntynyt, mutta nuorten palvelujärjestelmä on edelleen hajanainen.
- Selvitystyön esimerkkikunnissa sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutukselle on tunnusomaista verkostoitunut, moniammatillinen ja monialainen työskentelytapa
- Tämä edellyttää hyvien yhteyksien rakentamista, erilaisten näkökulmien yhteensovittamista ja yhteistä työtettä esimerkiksi terveydenhuollon, TE-hallinnon, Kelan, nuoriso- ja opetustoimen sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Sosiaalinen kuntoutus on aikaa vaativaa yhteistoimintaa

- Sosiaalinen kuntoutus on yhteistoimintaa, joka pohjautuu huolelliseen palvelutarpeen arviointiin ja palvelusuunnitelmaan
- Nuorten palvelujen kontaktipinnassa tarvitaan osaamista toimia nuorten kanssa ja herkkyyttä tunnistaa heidän tuen tarpeitaan.
- Kasvokkain tehtävä, hyvään luottamussuhteeseen nojaava työ on olennaista.
- Kuntien peruspalvelujen toimivuus ja osaaminen on olennaista - siellä tehdään nuorten elämänhallintaa tukevaa pohjatyötä, jonka avulla asiakas saadaan liikkeelle, motivoitumaan hoitoon, kuntoutukseen ja muihin palveluihin.
- Toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointiosaamiseen pitäisi erityisesti panostaa – pitäisikö se olla kunnissa kiinteästi jonkin sovitetun tahon vastuulla?
- Nuoren tarvitessa rinnakkain tai prosessimaisesti useita palveluja, tarvitaan tällaiseen integroituun palveluprosessiin selkeä vastuhenkilö, omatyöntekijä.

Sosiaalisen kuntoutuksen hyviä käytäntöjä kunnissa ja järjestöissä (1/3)

Monet kunnat ja järjestöt järjestävät ja tuottavat jo tällä hetkellä monipuolisesti uuden sosiaalihuoltolain määrittelyä vastaavia nuorten sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. Lisäksi kunnat järjestävät paljon myös muuta sellaista palvelutoimintaa, jossa on vahvoja kuntoutuksellisia elementtejä. Esimerkkejä hyvistä käytännöistä:

- Matalan kynnyksen integroidut palvelupisteet, joissa on mukana laaja kirjo nuorten tarvitsemia palveluja, mukaan lukien sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelut.
- Nivelvaiheen tukiverkostot: peruskoulun päättävien ja vielä opiskelevien nuorten syrjäytymisen ehkäisyn paikalliset ja seudulliset seurannan ja ohjauksen mallit, joihin voi sisältyä systemaattisia koulupudokkuutta estäviä yhteisiä palaverieita ja tuen järjestämistä opinto-ohjaajien, etsivän nuorisotyön, työpajojen ja sosiaalityön kanssa.

Sosiaalisen kuntoutuksen hyviä käytäntöjä kunnissa ja järjestöissä (2/3)

- Olennainen osa sosiaalista kuntoutusta on sosiaalityöntekijöiden /sosiaaliohjaajien tekemä suunnitelmallinen, tavoitteellinen ja pitkäjänteinen palveluohjauksellinen asiakastyö, joka toimii ikään kuin liimana nivomassa palveluprosessin eri palaset yhteen.
- Työote voi myös olla jalkautuvaa, kotiin menevää tai nuorten kohtaamista heidän omissa ympyröissään, myös internetissä ja sosiaalisessa mediassa.
- Palveluprosessiin voidaan kytkeä nuorten tarvitsemia palveluita, esimerkiksi työ- ja toimintakyvyn kartoituksia, mielenterveys-, päihdepalveluja ja muita terveydenhuollon palveluja ja terapiaa.
- Osaamista vahvistava ja työllistymistä edistävä työkokeilu, kuntouttava työtoiminta ja työhönvalmennus ovat tässä palveluprosessissa olennaisia nuorten palveluja.

Sosiaalisen kuntoutuksen hyviä käytäntöjä kunnissa ja järjestöissä (3/3)

- Yksilöllinen tai ryhmämuotoinen tuki ja valmennus arjessa selviytymiseen, erilaisten käytännön asioiden hoitamiseen, asioimiseen.
- Itsenäisen asumisen tukeminen (yksilö-/ryhmäohjauksena), mihin sisältyy laajasti tukea erilaisista arjen asioista selviytymiseen, kuten talousneuvontaa, jonka avulla tuetaan arjen raha-asioiden hoitamisessa; ruuanlaittoon, hygieniaan, kodinhoitoon ja siivoukseen liittyvää valmennusta ja ohjausta.
- Nuorten osallisuutta lisäävä vertaistuki ja omaehtoinen toiminta; nuorten itsensä vetämät toimintaryhmät, esimerkiksi liittyen internetin käyttöön ja atk-taitoihin, masentuneiden nuorten toiminnalliset ryhmät.
- Aktivointi-, harrastus- ja vertaisryhmätoiminta yhdessä erilaisten vapaa-ajan järjestöjen kanssa.
- Nuorille suunnattu klubitalotoiminta, joka edistää osallisuutta ja tasa-arvoa tarjoamalla jäsenilleen matalan kynnyksen yhteisöllisen kohtaamispaikan, joka tarjoaa vertaistukea ja mahdollisuuksia tehdä työtä klubitalolla tai tavallisella työpaikalla.

Sosiaalinen kuntoutuksen palveluprosessin määrittäminen ja kohdentaminen

- Kuntoutussäätiön tekemän selvitystyön perusteella sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kohderyhmänä ovat sellaiset nuoret, joilla on samanaikaisesti useita, vakavia ja usein myös pitkäkestoisia elämänhallintaa vaikeuttavia ongelmia
- esimerkiksi kouluvaikeuksia, oppimisvaikeuksia, koti- ja perhevaikeuksia, tulottomuus, työ- opiskelupaikan puuttuminen, asunnottomuus tai irrallisuus uudessa asuinpaikassa, mielenterveys- tai päihdeongelma, rikollisuutta
- ja joiden tukemisessa muut sosiaalihuollon, nuorisotoimen, terveydenhuollon, työpajatoiminnan, TE-hallinnon tai Kelan lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen palvelut ovat riittämättömiä.
- Sosiaalisen kuntoutuksen avulla voidaan valmentaa nuorta etenemään työllistymistä tukeviin palveluihin tai opiskeluun - tai se voi täydentää niitä

Palveluohjaus liimaa eri osaset yhteen

- Palveluprosessin tulee rakentua aina yksilöllisesti ja räätälöidysti pohjautuen nuoren kanssa tehtyyn palvelutarpeen arviointiin ja palvelusuunnitelmaan.
- Sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessin keskiössä tulee olla sosiaalialan ammattilaisten tekemä suunnitelmallinen, tavoitteellinen ja pitkäjänteinen asiakaspalvelutyö ja palveluohjaus nuorten ja heidän lähiyhteisönsä kanssa.
- Nuorten palvelujärjestelmässä pitää kehittää sellaisia yhteistyömalleja, jotka mahdollistavat erilaisten ja eri toimijoiden toteuttamien palvelujen samanaikaisen, rinnakkaisen ja joustavan toteuttamisen.
- Tarvitaan joustavaa ja räätälöityä työotetta- tarvitaan myös jalkautumista - esimerkiksi nuorten ja heidän läheistensä tapaamisia heidän kotonaan tai nuorten kohtaamista sosiaalisessa mediassa ja internetissä.
- Palveluprosessiin voidaan kytkeä esimerkiksi työ- ja toimintakyvyn kartoituksia, mielenterveys- ja päihdepalveluja, muita terveydenhuollon palveluja, terapiaa sekä lääkinnällisen ja ammatillisen kuntoutuksen palveluja.

Millaista on hyvä nuorten sosiaalinen kuntoutus?

Nuorille kohdennettuihin sosiaalihuoltolain mukaisiin sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin tulee sisältyä seuraavanlaisia palveluja:

- Yksilöllistä ja ryhmämuotoista tukea ja valmennusta, jonka avulla edistetään nuorten osallisuutta, elämänhallintaa, vuorovaikutustaitoja, tulevaisuudensuunnitelmia, arjessa selviytymistä ja itsenäistä asumista.
- Palveluun voidaan räätälöidä yksilöllisten tarpeiden pohjalta tukea ja valmennusta liittyen erilaisista arjen asioista selviytymiseen
- Tuessa ja valmennuksessa voidaan hyödyntää sekä ammattilaisten panosta että vertaistukea, nuorten omaehtoista toimintaa sekä erilaisia kolmannen sektorin toimijoiden tuottamaa aktivointi- ja harrastustoimintaa.
- työllistymisedellytyksiä edistävä työtoiminta, mikä mahdollistaa työssäoppimisen ja valmentautumisen työ- tai opintopolulla eteenpäin.

Tarvitaan valtakunnallista kokeilutoimintaa

- Sosiaalihuoltolain tultua voimaan tarvitaan valtakunnallisia arviointi-, kokeilu-, ja kehittämishankkeita, joiden avulla voidaan käytännössä suunnitella sosiaalisen kuntoutuksen palvelustandardit ja turvata sosiaalisen kuntoutuksen palvelut joka kunnassa uutta lainsäädäntöä vastaavalle tasolle.
- Sosiaalisen kuntoutuksen vakiinnuttamiseksi tarvitaan toimivien palvelukonseptien määrittelyä ja pelisääntöjä asiakasvalintaan ja -ohjaukseen.
- Palvelujen toimivuus edellyttää myös työprosessien eri toimijoiden välisen työnjaon selkiyttämistä.

Tarvitaan valtakunnallista kokeilutoimintaa

- Kehittämistyössä tulee hyödyntää olemassa olevia palveluja ja hyviä käytäntöjä.
- Esimerkiksi nuorten työpajatoiminnassa, sosiaalisen työllistämisen ja ammatillisen kuntoutuksen organisaatioissa käytössä oleva starttivalmennus-konsepti toimii erittäin hyvänä pohjana sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittämiseksi.
- On myös tärkeää hyödyntää viime vuosikymmeninä kuntoutusalalla tehtyä kehittämistyötä, jolle on tunnusomaista yksilöiden kokonaisvaltainen tukeminen, ratkaisukeskeisten työmenetelmien hyödyntäminen, huomion kiinnittäminen vahvuuksiin ja osallisuuteen sekä sellaisiin asioihin, jotka riskitekijöistä huolimatta auttavat selviytymään.

Kolmas sektori ja sosiaalinen kuntoutus

- Järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on merkittävä rooli sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa. Monilla paikkakunnilla palvelu pyörii lähes kokonaan kolmannen sektorin varassa.
- Kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa pitäisi kehittää ja tiivistää
- Järjestöjen toimintamahdollisuuksien ja palvelujen laadun turvaamiseksi rahoitus pitäisi saada nykyistä kestävämmälle ja pitkäjänteisemmälle pohjalle.

Hyvät käytännöt levitykseen

- Kunnissa on laajaa kiinnostusta panostaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kehittämiseen, mutta tietoa toimivista palveluista ja hyvistä käytännöistä ei ole saatavilla riittävästi.
- Hyvien käytäntöjen ja toimintamallien levittämiseksi on luotava toimivia viestintäkanavia ja foorumeita, jotka mahdollistavat tiedon levittämisen ja vertaisoppimisen.
- Jotta sosiaalisen kuntoutuksen palvelut saadaan aidosti vastaamaan tavoitteiltaan ja sisällöltään nuorten tarpeita ja kokemusmaailmaa, pitää nuoret itse ja heidän omaisensa ottaa mukaan palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen, esimerkiksi hyödyntämällä asiakasraateja, nuorten omaehtoista toimintaa ja kokemusasiiantuntijoita.

Yhteistyön, tiedonkulun ja osaamisen kehittäminen (1)

- Nuorten sosiaalinen kuntoutus kiinnittyy kunnissa tulevaisuudessakin vahvasti sosiaalityöhön.
- Uudistusten myötä toimeentulotuen merkitys sosiaalityössä vähenee, mikä mahdollistaa työn sisällöllisen kehittämisen ja resurssien kohdentamisen suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen asiakastyöhön, kuten esimerkiksi sosiaaliseen kuntoutukseen.
- Uusi sosiaalihuoltolaki ja suunnitteilla olevat laajapohjaiset sote-alueet luovat hyvät puitteet suunnitelmalliselle ja tavoitteelliselle sosiaalityölle ja sen integroimiselle muihin palveluihin.
- Uudistuksen onnistuminen edellyttää, että asiakastyöhön turvataan riittävästi sosiaalityön resursseja.

Yhteistyön, tiedonkulun ja osaamisen kehittäminen (2)

- Elämänhallintansa menettäneet nuoret tarvitsevat tuekseen pitkäkestoisia, yksilöllisiä ja integroituja palvelupolkuja.
- Palveluintegraatio on haasteellinen tehtävä sektoroituneessa palvelujärjestelmässä, jossa palvelut ovat pirstaleisia ja jossa on edelleen liiaksi osaoptimointia
- Oppilaitosten, nuorisotyön, terveydenhuollon, Kelan, TE-toimistojen, muiden nuorten palvelujen ja sosiaalityön välille tarvitaan hyvin toimiva ohjautumisen ja tiedonkulun järjestelmä, joiden avulla nuoret voidaan ohjata muista palveluista sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiksi.

Yhteistyön, tiedonkulun ja osaamisen kehittämisen (3)

- Jotta nuorten sosiaalisen kuntoutuksen palvelut saadaan asemoiduksi kiinteäksi osaksi paikallista nuorten palvelujärjestelmää, tarvitaan yhteinen strategia ja tahtotila.
- Asiakkaiden tarpeiden pohjalta suunniteltavien palveluprosessien rakentaminen edellyttää yhteisiä pelisääntöjä, vastuunjakoa, kumppanuutta, sitoutumista ja kouluttautumista yhteiseen työotteeseen.
- Sujuva asiakastyö edellyttää myös valmiuksia rikkoa totuttuja asiakastyön kaavoja sekä eri sektoreiden välisten raja-aitojen, keinotekoisten rajausten ja tiedonkulun esteiden madaltamista ja purkamista.

Nuorten ammatillisen kuntoutuksen tehostaminen

- Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn tehostamiseksi tarvitaan nykyistä tehokkaampia toimia.
- Nuorten ammatillinen kuntoutus ei toimi tällä hetkellä riittävän tehokkaasti. Myöskään Kelan harkinnanvarainen kuntoutus ei kohdennu kovin hyvin sellaisiin nuoriin, joilla on vakavia elämänhallinnan ongelmia. (Notkola ym. 2013).
- Nuorten ohjautuminen Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluihin on lisääntynyt vuoden 2014 tehdyn kriteerien muutoksen myötä.
- Jatkossa on kuitenkin perusteltua selvittää, pitäisikö Kelan ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn kriteereitä edelleen muuttaa siten, että sellaiset nuoret, joilla on samanaikaisesti useita ja vakavia elämänhallinnan ongelmia, pääsisivät näiden palvelujen piiriin ilman nykyistä sairaus-, vika tai vamma-perustetta.
- Tämä voitaisiin toteuttaa kokeilu- ja kehittämishankkeen avulla, jossa integroidaan ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelut samanaikaisesti toteutettavaksi tavoitteelliseksi ja tiiviiksi palvelukokonaisuudeksi.

Esityksen tausta-aineistoa:

- Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle vuonna 2013 tehty tutkimus nuorten syrjäytymisen ehkäisystä ja sitä edistävien palveluiden vaikuttavuudesta. Nuorten syrjäytyminen - Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jz32213140909180&cmd=download>
- Työ- ja elinkeinoministeriölle 2013-2014 toteutettu nuorisotakuun ensimmäisen vuoden tutkimuksellinen tuki ja seurannan indikaattoreiden kehittäminen. Loppuraportti työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivuilla
http://www.tem.fi/files/39775/TEMjul_15_2014_web_14052014.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriölle vuonna 2014 tehty selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Raportti STM:n verkkosivuilla http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1899245#fi
- Onnistuneesti työelämään! Tukea nuoren työkykyyn ja oppimiseen työuran alussa _opas http://www.kuntoutussaatio.fi/viestinta_ ja_tiedolla_vaikuttaminen/julkaisut_ ja_tilaukset /oppaat_ ja_muut_julkaisut/onnistuneesti_tyolamaan!_tukea_nuoren_tyokykyyn_ ja_oppimiseen_tyouran_alussa.541.xhtml

SOSKU

SOSIAALISEN
KUNTOUTUKSEN
KEHITTÄMISHANKE

1. Uusien vaikuttavien, asiakaslähtöisten toimintamallien ja työotteiden kehittäminen ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden osallisuuden varmistaminen
2. Toimiva, tiivis yhteistyö eri sektoreiden toimijoiden välillä paikallisesti ja valtakunnallisesti
3. Sosiaalisen kuntoutuksen osaamisen vahvistaminen
4. Sosiaalisen kuntoutuksen laadun kehittäminen ja laatukriteerien luominen
5. Uusien välineiden ja työotteiden kehittäminen asiakkaiden tilannearviointiin ja palveluiden sekä toiminnan arviointiin
6. Sosiaalisen kuntoutuksen lainsäädäntötyön tukeminen

SOSKU

SOSIAALISEN
KUNTOUTUKSEN
KEHITTÄMISHANKE

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), hankkeen koordinaattori
- Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä
- Jyväskylän kaupunki
- Järvenpään kaupunki
- Laukaan kunta
- Mikkelin kaupunki (erityisenä kohderyhmänä nuoret)
- Rovaniemen kaupunki (erityisenä kohderyhmänä nuoret)
- Seinäjoen kaupunki
- Vantaan kaupunki
- Metropolia-ammattikorkeakoulu (taidelähtöisen menetelmän pilotointi)
- Diakonia-ammattikorkeakoulu, koulutuksen suunnittelu ja toteutus
- Kuntoutussäätiö, kehittämistyön tuki ja arviointi

